

Bölgelere Göre Öğrencilerde Çevre Bilincinin Karşılaştırılması

Seçil ERÖKTEN *

Öz

Sağlığımız ve geleceğimiz için çevrenin korunmasında tüm insanların kendini sorumlu hissetmesi gerekir. Bireylerin çevrenin önemi hakkında bilinçlendirilmesi ve çevreye karşı sorumluluklarının geliştirilmesinde en etkili yol eğitimidir. Bu bilinçlendirmenin geleceğimizi yönlendirecek olan çocuklara yönelik olması daha da önemlidir. Çevre bilgisi, çevreye yönelik olumlu tutumlar ve çevreye zarar vermeyen davranışlar çevre bilincinin amaçlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada; 8. sınıf öğrencilerinin çevre bilinçlerinin bölgeler arasında farklılık gösterip göstermediğin incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın evrenini ilköğretim 8. sınıf öğrencileri, örneklemini ise 2013-2014 eğitim öğretim yılında 7 farklı bölgede MEB'e bağlı ilköğretim okullarında 8. sınıfa devam etmekte olan 345 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan "Çevre Bilinci Ölçeği" ile ilgili olarak frekans ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ölçeğin analizi yapıldığında; Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Güney Doğu Anadolu Bölgesi, Marmara Bölgesinde öğrenim gören öğrencilerin çevre bilinçlerinde farklılıklar saptanmış olmasına rağmen, tek yönlü varyans analizinde farklılık tespit edilmemiştir.

Anahtar Sözcükler: Çevre bilinci, çevre eğitimi, çevre duyarlılığı, bölgesel farklılık.

Comparison of Environmental Awareness in Students According to Regions

Abstract

All humans should feel responsible about protecting the environment in order to preserve our health and future. Education is the most effective tool in developing individuals' environmental responsibilities. Environmental awareness should be raised in individuals on the importance of the environment. Raising awareness in children is extremely important, because the children of today will become the grownups of tomorrow; thus, they will shape the future. Environmental information, positive attitudes toward the environment, and nondestructive environmental behavior are the objectives of environmental awareness. Therefore, the current study aims to investigate whether there are differences in 8th grade students' environmental awareness depending on the region. The universe of the study is 8th grade students. The sample consists of a total of 345 8th grade students in elementary schools from 7 regions during the 2013-14 academic year. One-way analysis of variances (ANOVA) and frequency analyses were run for the "Environmental Awareness Scale" used in the study. The findings revealed that differences between Aegean Region, Central Anatolian Region, Southeast Anatolian Region, and Marmara Region were statistically significant. One-way ANOVA findings were not statistically significant though.

Keywords: Environmental awareness, environmental education, environmental sensitivity, regional differences.

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı. Denizli.
e-posta: erokten@pau.edu.tr

Giriş

Çevre; insanların ve diğer canlıların karşılıklı olarak etkileşim içinde bulunduğu, biyolojik, kimyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel bütün faaliyetlerini sürdürdüğü bir ortamdır (Daştan, 1999). Canlıların yaşaması için önemli olan çevre; sanayinin hızla gelişmesiyle doğal kaynakların tüketilmesi, atıkların hızla artması ve insanların bilinçsizce çevreye zarar vermesi sonucunda hızla yok edilmeye başlanmıştır. Günümüzde ise çevre sorunları canlılar için tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. İnsanların çevreye karşı olan sorumsuz davranışları çevre problemlerinin temelini oluşturmaktadır. İnsanların tutumları çevreye yönelik davranışlarını etkilemektedir (Bradley, Waliczek and Zajicek, 1999). Çevreye karşı olumsuz tutuma sahip bireyler, çevreye zarar verebileceklerinden bireyleri çevre konusunda bilgilendirmek ve olumlu tutumlar gösterecek davranışlar kazandırmak zorunluluğu vardır (Uzun ve Sağlam, 2006). Sadece teknoloji ve yasalarla çevrenin korunması mümkün olmayacağından bireylerin davranışlarında değişiklik yapılmalıdır. Olumlu yönde davranış değişikliği tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesi ile gerçekleşecektir. Bireylerin davranışlarındaki değişme çevre eğitimi ile sağlanabilir (Özer, 1991; Soran, Morgil, Yücel, Atay ve Işık, 2000; Altın, Bacanlı ve Yıldız, 2002; Vaughan, Gack, Solorazano ve Ray 2003). İnsanlara çevre eğitimi ile verilen çevre bilinci, çevre problemlerinin çoğunun çözümüne yardımcı olacaktır (Karataş, 2011). Çevre eğitimi ile bireylerin çevre bilinci gelişerek çevreye karşı duyarlılıkları artacak ve yaşanabilir bir çevrenin sürdürülebilmesi sağlanacaktır (Hungerford and Peyton, 1976; Roth, 1992; UNESCO, 1980; Hsu, 2004). Çevre eğitimi, bireylerin yaşadıkları doğal ya da yapay çevre hakkında bilgi ve farkındalıklarını arttırmayı hedefleyen disiplinlerarası bir çalışma alanıdır (Gülay ve Önder, 2011; Gülay ve Öznacar, 2010). Artan çevre problemlerinin kontrol altına alınmasında ve çözümünde, çevreye karşı duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde çevre eğitiminin oldukça önemli bir rolü vardır. Çevre eğitimi sayesinde bireylerde kısa sürede davranış değişikliği oluşturulabilir (Farmer, Knapp and Benton, 2007). Çevreye karşı olumlu davranışların gelişebilmesi için çevre eğitimiyle çevreye ilişkin bilginin artırılması gerekmektedir (Pooley ve

O'Connor, 2000). Çevre eğitimi sadece bilgiyle değil, değerler, tutumlar, etik ve eylemlerle ilgilidir (Davis, 1998). Bu nedenle çevre bilinci duygusal, davranışsal, düşünsel boyutları kapsamaktadır. Çevre bilincinin gelişmesinde aile, okul, kitle iletişim araçları ve sivil toplum örgütleri önemli bir yere sahiptir (Ay, 2010). Birey çevre eğitimini ilk önce aileden alır, daha sonra okul öncesi ve ilköğretim yıllarındaki eğitimle devam eder. Okulda yürütülen çevre eğitimi uygulamaları öğrencilerin çevreye karşı bilinçli bireyler olmalarında temel teşkil eder. Bu nedenle ilköğretim yıllarında verilen çevre eğitime gereken önem verilmelidir (Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden, 2007). Çocuklarda ilköğretim yıllarında yani 9-10 yaşlarında çevreye yönelik zihinsel duyarlılığın gelişme gösterdiği bilinmektedir (Demirkaya, 2006). Çevre eğitiminde öncelikle öğrencilerin çevreye yönelik bilgi, bilinç ve tutumları belirlenmeli daha sonra geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bireyler ne kadar çok çevre bilgisine, bilincine ve olumlu tutuma sahip olurlarsa çevre sorunlarının o derecede azalacağı söylenebilir (Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden, 2007). Bugünün küçükleri yarının büyükleri olacağından ilköğretim öğrencilerine çevre eğitiminin verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Pooley ve O'Connor (2000); ders programlarının çevre ile ilgili tutum ve davranışların oluşturulmasında yeterli olmadığını, ders programlarının daha çok çevre ile ilgi bilgilere yer verdiğini, çevre eğitiminin amacının bilgi vermek olmadığını, çevreyle dost insanların yetiştirilmesi olduğunu, bunun içinde ders programlarında çevre eğitime yönelik tutum ve davranışlara önem verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Seçgin, Yalvaç ve Çetin (2010); ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karikatürlerle çevre sorunlarına ilişkin algılarının neler olduğunu tespit etmeye çalışmışlardır. Araştırmalarının sonucunda öğrencilerin zihinlerinde çevre sorunları konusunda birçok doğru kavram olmasına rağmen, göze çarpan en önemli eksikliğin çevre sorunlarını birbirinden bağımsız düşünmeleri ve birbiri ile ilişkilendirememeleri olmuştur. Diğer bir çarpıcı sonuç ise çevre sorunlarını tanımlarken çözüm önerileri getirmemeleri olmuştur.

Şimşekli (2004), ilköğretim öğrencileriyle çevre bilincinin gelişmesine yönelik çevre eğitimi uygulaması yapmıştır. Öğrencilerin çevre konularına dikkatleri çekilmiş, düşünceleri ve fikir üretmeleri sağlanmıştır. Fakat okulların çevre eğitimi konusunda istenilen düzeyde duyarlılık göstermedikleri saptanmıştır. Alp, Ertepinar, Tekkaya ve Yılmaz (2006) araştırmalarında, ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgilerini ve tutumlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin çevre bilgilerinin yetersiz olmasına rağmen çevreye karşı olumlu tutumlara sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Tuncer, Sungur, Tekkaya ve Ertepinar (2004), kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını araştırmışlardır. Kentsel alanda yaşayan öğrencilerle kırsal alanda yaşayan öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık tespit etmişlerdir. Yılmaz, Boone & Andersen (2004) çalışmalarında, öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarını cinsiyet, öğrenim düzeyi, sosyo-ekonomik durum, okulun bulunduğu bölgeye göre karşılaştırmışlardır. Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden, yüksek başarı düzeyindeki öğrencilerin düşük başarı düzeyindeki öğrencilerden, yüksek gelirli aileye mensup öğrencilerin düşük gelirli olanlardan, kentsel alanlarda yaşayan öğrencilerin kırsal alanlarda yaşayan öğrencilerden daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Gökçe, Kaya, Aktay ve Özden (2007), ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını cinsiyet, akademik başarı düzeyi, baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi açısından karşılaştırmışlardır. Öğrencilerin çevreye yönelik tutumlarının; baba ve annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmadığı, cinsiyet ve akademik başarı düzeyine göre farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Uluçınar Sağır, Aslan ve Cansaran (2008), ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin çevre bilgi ve tutumlarını inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin çevre tutumlarında sınıf düzeyi ve cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamışlardır. Öğrencilerin çevre bilgilerinde cinsiyete göre gene anlamlı bir farklılık bulunmazken, sınıf düzeyinde anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Öğrencilerin çevre bilgi ve tutumlarında okullara göre anlamlı farklılık bulunduğunu, anne ve baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Öğrencilerin çevre etkinliklerine katılımlarının az olduğunu, yaşadıkları çevre sorunlarını tanıma ve bunlara çözüm önerileri getirmede yetersiz olduklarını belirlemişlerdir. Şimşekli (2010), ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin çevre eğitimi ile ilgili olarak yaptıkları aktivitelerin çevre bilincinin gelişimine etkisini incelemiştir. Amaçlanan ölçüde öğrenmenin gerçekleştiğini ve öğrencilerin yapılan etkinliklerden eğlendiklerini tespit etmişlerdir. Atasoy ve Ertürk (2008), ilköğretim öğrencilerinin çevre bilgi ve tutumlarını yeterli düzeyde olmadığını tespit etmişlerdir.

Çevre konusunda bireylerin bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Çevre sorunlarının bilicinde olunması; kirletip sonra temizlemeye çalışmak yerine, kirletmeden temiz tutmak esas ilke olmalıdır. Bu bilinçlendirmenin çocuklardan başlanması önemlidir. Çünkü bugünün küçükleri yarının büyükleri, yarının büyükleri de geleceğin yaşama koşullarını belirleyen kişiler olacaklar (Daştan, 2007). Alan çalışmaları incelendiğinde çevre bilinci konusu birçok boyutta incelenmiştir. Fakat bölgelerimizde öğrenim gören öğrencilerin durumu ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada; 8. sınıf öğrencilerinin çevre bilinçlerinin bölgeler arasında farklılık olup olmadığı incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada "ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin çevre bilinçlerinde bölgeler arasında farklılık var mıdır?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu betimsel araştırmada tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır.

Evren Örneklem

Çalışmanın evreni ilköğretim 8. sınıf öğrencileridir. Çalışmanın örneklemini 2013-2014 eğitim öğretim yılında 7 farklı bölgede MEB'e bağlı ilköğretim okullarında 8. sınıfa devam eden toplam 345 öğrenci oluşturmaktadır. Ege Bölgesinden (Denizli) 55, İç Anadolu Bölgesinden (Konya) 39, Güney Doğu Anadolu Bölgesinden (Mardin) 48, Karadeniz Bölgesinden (Ordu) 50, Marmara Bölgesinden (İstanbul) 50, Doğu Anadolu Bölgesinden (Bingöl) 51, Akdeniz Bölgesinden (Antalya) 52 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Seçilen okulların şehir merkezinde olmamasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

İlköğretim öğrencilerinin çevre bilincini ölçmek amacıyla Erökten (2006) tarafından geliştirilen "Çevre Bilinci Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin Cronbach alfa güvenirliği $\alpha = 0,845$ olarak verilmiştir. Ölçek iki kısımdan oluşmaktadır; ilk kısmı öğrencilerin kişisel bilgilerini içermekte, ikinci kısım ise "her zaman, çoğu zaman,

bazen, nadiren, hiçbir zaman" ifadelerinden oluşan 5'li likert tipi ölçektir. Her zaman:5, çoğu zaman:4, bazen:3, nadiren:2, hiçbir zaman:1 puan olarak değerlendirilmiştir. Ölçek 13 olumlu ifadeden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1: Çevre bilinci ölçeğinde yer alan maddeler

1.	Çevre konusunda bulduğum yayınları okurum
2.	Kullanılmış kağıtları çöpe atmayıp toplayıcılara veririm
3.	Çevreye zarar vermeyen deterjanlar kullanırım
4.	Kullanmadığım giysilerimi kullanabilecek başka kişilere iletirim
5.	Naylon poşetler yerine çanta veya kesekağıdı kullanırım
6.	Sebze ve meyvenin çok iyi yıkanmasına dikkat ederim
7.	Çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için alışkanlıklarımı değiştiririm
8.	Çevre konusunda bir şeyler öğrenmek için zaman ayırım
9.	Daha pahalıya mal olsa da çevreye zarar vermeyen ürünleri satın alırım
10.	Enerji tasarrufu yaparım
11.	Bir odadan çıkarken ışığı kapatırım
12.	Çevre kirliliğinin asıl sebebi olan duyarsız, bilinçsiz ve isteksiz insanları uyarırım
13.	Yaşadığım yerin yakınında bir nükleer santral olması beni rahatsız eder.

Verilerin Analizi

Çalışmada kullanılan ölçeğin analizinde öncelikle tanımlayıcı istatistikler ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Bulgular

Öncelikle öğrencilerin kişisel bilgileri değerlendirilmiştir. Öğrencilerin %75,7'sinin en fazla 4 kardeşi var, %91,3'ünün babası çalışıyor, %80,1'inin babasının aylık geliri

1500'ün altında, %92,2'sinin annesi çalışmıyor ve aylık geliri yok. Bu veriler bize öğrencilerin kişisel özellikleri açısından farklı olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin ölçekteki maddelere verdikleri cevapların yüzde değerlerine bakıldığında ise Tablo 2'deki veriler elde edilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin çevre bilinci maddelerine verdikleri cevapların yüzde değerleri

	1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge	7. Bölge
1	bazen (%52,7)	bazen (%41)	bazen (%29,2)	bazen (%46)	bazen (%42)	bazen (%43,1)	bazen (%50)
2	bazen (%38,2)	bazen (%35,9)	hiçbir zaman (%45,8)	bazen %34)	bazen (%26)	hiçbir zaman (%39,2)	hiçbir zaman (%34,6)
3	her zaman (%36,4)	çoğu zaman (%33,3)	her zaman (%37,5)	her zaman (%36)	her zaman (%32)	bazen ve her zaman (%23,5)	çoğu zaman (%30,8)
4	her zaman (%61,8)	her zaman (%56,4)	her zaman (%41,7)	her zaman (%60)	her zaman (%58)	her zaman (%47,1)	her zaman (%55,8)
5	hiçbir zaman (%32,7)	bazen (%38,5)	bazen (%29,2)	nadiren ve bazen (%32)	hiçbir zaman (%36)	hiçbir zaman (%27,5)	bazen (%26,9)
6	her zaman (%65,5)	her zaman (%71,8)	her zaman (62,5)	her zaman (%74)	her zaman (%76)	her zaman (62,7)	her zaman (%59,6)
7	bazen (%49,1)	çoğu zaman (%43,6)	bazen (%41,7)	bazen (%32)	çoğu zaman (%32)	bazen ve çoğu zaman (%25,5)	çoğu zaman (%40,4)
8	bazen (%58,2)	çoğu zaman ve her zaman (%28,2)	bazen (29,2)	bazen (%40)	bazen (%40)	bazen (%31,4)	bazen (%44,2)
9	bazen (%27,3)	çoğu zaman (%33,3)	her zaman (%35,4)	çoğu zaman (%38)	her zaman (%26)	bazen (%33,3)	bazen (%34,6)
10	her zaman (%56,4)	çoğu zaman (%43,6)	her zaman (%33,3)	her zaman (%50)	her zaman (%50)	her zaman (%49)	çoğu zaman (%36,5)
11	her zaman (%78,2)	her zaman (%64,1)	her zaman (%62,5)	her zaman (%68)	her zaman (%78)	her zaman (%64,7)	her zaman (%75)
12	bazen (%29,1)	çoğu zaman (%48,7)	çoğu zaman (%27,1)	çoğu zaman (%34)	her zaman (%38)	her zaman (%41,2)	çoğu zaman (%32,7)
13	her zaman (%58,2)	her zaman (%64,1)	bazen (%31,3)	her zaman (%44)	her zaman (%42)	her zaman (%41,2)	her zaman (%42,3)

- * 1. Bölge: Ege Bölgesi (Denizli), 2. Bölge: İç Anadolu Bölgesi (Konya), 3. Bölge: Güney Doğu Anadolu Bölgesi (Mardin), 4. Bölge: Karadeniz Bölgesi (Ordu), 5. Bölge: Marmara Bölgesi (İstanbul), 6. Bölge: Doğu Anadolu Bölgesi (Bingöl), 7. Bölge: Akdeniz Bölgesi (Antalya)

Tablo 2 incelendiğinde verilen cevapların çoğunun %50'nin altında olduğu görülmektedir. Ölçeği madde bazında inceleyecek olursak;

- Tüm bölgedeki öğrenciler çevre ile ilgili yayınları BAZEN okuduklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Ege Bölgesinden verilen cevaptır (%52,7)
- Ege, İç Anadolu, Karadeniz, Marmara bölgedeki öğrenciler BAZEN, Güney Doğu Anadolu, Doğu Anadolu, Akdeniz bölgedeki öğrenciler ise HİÇBİR ZAMAN kullanılmış kağıtları çöpe atmayıp toplayıcılara verdiklerini belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Güney Doğu Anadolu Bölgesinden verilen cevaptır (%45,8)
- Ege, Güney Doğu Anadolu, Karadeniz, Marmara, Doğu Anadolu bölgelerindeki öğrenciler HER ZAMAN, İç Anadolu, Doğu Anadolu, Akdeniz bölgelerindeki öğrenciler ise ÇOĞU ZAMAN çevreye zarar vermeyen deterjanlar kullandıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Güney Doğu Anadolu Bölgesinden verilen cevaptır (%37,5)
- Tüm bölgedeki öğrenciler HER ZAMAN kullanmadıkları giysileri kullanabilecek başka kişilere ilettiklerini belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Ege Bölgesinden verilen cevaptır (%61,8)
- Ege, Marmara, Doğu Anadolu bölgelerindeki öğrenciler HİÇ BİR ZAMAN, İç Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz bölgelerindeki öğrenciler BAZEN naylon poşetler yerine çanta veya kese kağıdı kullandıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Marmara Bölgesinden verilen cevaptır (%36)
- Tüm öğrenciler HER ZAMAN sebze ve meyvenin çok iyi yıkanmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Marmara Bölgesinden verilen cevaptır (%76)
- Ege, Güney Doğu Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu bölgelerindeki öğrenciler BAZEN, İç Anadolu, Marmara, Doğu Anadolu, Akdeniz bölgelerindeki öğrenciler ÇOĞU ZAMAN çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için alışkanlıklarını değiştirdiklerini belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Ege Bölgesinden verilen cevaptır (%49,1)
- Sadece İç Anadolu bölgesindeki öğrenciler ÇOĞU ZAMAN ve HER ZAMAN, diğer bölgelerdeki öğrenciler ise BAZEN çevre konusunda bir şeyler için zaman ayırdıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Ege Bölgesinden verilen cevaptır (%58,2)
- Ege, Doğu Anadolu, Akdeniz bölgelerindeki öğrenciler BAZEN, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerindeki öğrenciler ÇOĞU ZAMAN, Güney Doğu Anadolu ve Marmara bölgelerindeki öğrenciler HER ZAMAN daha pahalıya mal olsa da çevreye zarar vermeyen ürünleri satın aldıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Güney Doğu Anadolu Bölgesinden verilen cevaptır (%35,4)
- Ege, Güney Doğu Anadolu, Karadeniz, Marmara, Doğu Anadolu bölgelerinde öğrenciler HER ZAMAN, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerindeki öğrenciler ÇOĞU ZAMAN enerji tasarrufu yaptıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Ege bölgesinden verilen cevaptır (%56,4)
- Tüm bölgelerdeki öğrenciler HER ZAMAN bir odadan çıkarken ışığı kapattıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde Ege Bölgesinden verilen cevaptır (%78,2)
- Ege bölgesindeki öğrenciler BAZEN, İç Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Karadeniz, Akdeniz bölgelerindeki öğrenciler ÇOĞU ZAMAN, Marmara ve Doğu Anadolu bölgelerindeki öğrenciler HER ZAMAN çevre kirliliğinin asıl sebebi olan duysarsız, bilinçsiz ve isteksiz insanları uyardıklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde İç Anadolu Bölgesinden verilen cevaptır (%48,7)
- Sadece Güney Doğu Anadolu bölgesindeki öğrenciler BAZEN, diğer bölgedeki öğrenciler ise HERZAMAN yaşadıkları yerin yakınında bir nükleer santral olmasından

rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. En yüksek yüzde İç Anadolu Bölgesinden verilen cevaptır (%64,1).

Ölçekteki maddelere verilen cevaplardan; 1., 4., 7., 8., 10. ve 11. maddelerde Ege Bölgesindeki öğrencilerin, 12. ve 13. maddelerde İç Anadolu Bölgesindeki öğrencilerin, 2., 3. ve 9. maddelerde Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki öğrencilerin, 5. ve 6. maddelerde

Marmara Bölgesindeki öğrencilerin cevap yüzdeleri diğer bölgelere göre yüksek çıkmıştır.

Öğrencilerin çevre bilinci konusunda bölgeler arasında fark olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi ANOVA yapılmıştır. ANOVA analizinden elde edilen sonuçlar tablo 3'de verilmektedir.

Tablo 3: ANOVA analizinden elde edilen sonuçlar

Varyasyon kaynağı	Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	p
Gruplararası	420,670	6	70,112	1,226	0,292
Grup içi	19332,188	338	57,196		
Toplam	19752,858	344			

Analiz sonuçları bölgeler arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir ($F_{(6-338)}=1,226$, $p>0,05$). Başka bir deyişle öğrencilerin çevre bilinçleri bölgelere göre değişmemektedir.

Tartışma

Öğrencilerin çevre bilinci konusunda bir farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Uygulanan ölçeğin bölgelere göre incelemesi yapılmış ve en yüksek yüzde değere sahip olan sonuçlar şu şekildedir:

Ege Bölgesi için:

- Çevre ile ilgili yayınları BAZEN okuduklarını (%52,7)
- HER ZAMAN kullanmadıkları giysileri kullanabilecek başka kişilere ilettiklerini (%61,8)
- BAZEN çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için alışkanlıklarını değiştirdiklerini (%49,1)
- BAZEN çevre konusunda bir şeyler için zaman ayırdıklarını (%58,2)
- HER ZAMAN enerji tasarrufu yaptıklarını (%56,4)
- HER ZAMAN bir odadan çıkarken ışığı kapattıklarını (%78,2)

İç Anadolu Bölgesi için:

- ÇOĞU ZAMAN çevre kirliliğinin asıl sebebi olan duysuz, bilinçsiz ve isteksiz insanları uyardıklarını (%48,7)
- HERZAMAN yaşadıkları yerin yakınında bir nükleer santral olmasından rahatsız olduklarını (%64,1)

Güney Doğu Anadolu Bölgesi için:

- HİÇBİR ZAMAN kullanılmış kağıtları çöpe atmayıp toplayıcılara verdiklerini (%45,8)
- HER ZAMAN çevreye zarar vermeyen deterjanlar kullandıklarını (%37,5)
- HER ZAMAN daha pahalıya mal olsa da çevreye zarar vermeyen ürünleri satın aldıklarını (%35,4)

Marmara Bölgesi için:

- HİÇ BİR ZAMAN naylon poşetler yerine çanta veya kese kağıdı kullandıklarını (%36)
- HER ZAMAN sebze ve meyvenin çok iyi yıkanmasına dikkat ettiklerini (%76)

Elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin çevre bilinçlerini bölgelere göre sıralayacak olursak: Ege Bölgesi çevre bilincinin gelişiminin en yüksek olduğu bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (bazen %52,7, her zaman %61,8, bazen %49,1, bazen %58,2, her zaman %56,4, her zaman %78,2). Arkasından İç Anadolu Bölgesi (çoğu zaman %48,7, her zaman %64,1), sonra Güney Doğu Anadolu Bölgesi (hiçbir

zaman %45,8, her zaman %37,5, her zaman %35,4) ve en son Marmara Bölgesi (hiçbir zaman %36, her zaman %76) gelmektedir. Marmara Bölgesinin en düşük olmasının nedeni orada öğrenim gören öğrencilerin hiç birinin İstanbul'lu olmaması yani hepsinin İstanbul'a göç etmiş ailelerin çocukları olmasından kaynaklanmış olabilir. Yurdun en batısı olan Ege Bölgesinde ise kültürel farklılıktan dolayı yüksek çıkmış olabilir. Öğrencilerin çevre bilinci ile ilgili olan ölçeğimize verileri cevaplar incelendiğinde; her zaman ve bazen olarak yanıtlarının ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Buna rağmen, bunların yüzde değerlerinin de genellikle %50'in altında olduğu tespit edilmiştir. ANOVA analizinde bir farklılık tespit edilememesinin nedeni de bu yüzde değerlerinin düşük olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu durumda, öğrencilerin çevre konusunda olumlu düşüncelere sahip ama yeterli bilince sahip olmadıkları yorumu yapılabilir.

Çocukların çevre eğitimi konusunda bilinçlenebilmesi için öncelikle ailelerin bilinçli olması gerekmektedir. Ülkemizde ailelerinde çevre konusunda bilinçli olmamasından dolayı çocuklara çevre bilincinin kazandırılması ilköğretim sürecinde gerçekleştirilebilir. Ancak ülkemizde yapılan çalışmalarda okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim programlarının çocukların çevre bilincinin gelişmesinde yeterli olmadığı görülmüştür (Ünal ve Dımışkı 1999,

Külköylüoğlu 2000, Kiziroğlu 2000, Şimşekli 2001).Esa(2010)veDalelo(2009)çalışmalarında çevre bilincinin oluşturulmasında en etkili kişinin öğretmen olduğunu vurgulamışlardır. Öğretim programlarımızda öğrencilere sadece çevre ile ilgili bilgileri vermek yerine çevreye karşı duyarlı ve olumlu davranışlar sergileyen bireyler yetiştirmek amaçlanmalıdır (Demirkaya, 2006). Çevre eğitiminde öğrencilerin doğrudan doğayla iletişim halinde olduğu, canlı ve cansız varlıkları tanımaya, doğadaki ilişkiselliği ve bütünlüğü kavramaya yönelik etkinliklerin yapılması çevre bilincinin kazandırılmasında daha etkili olacaktır (Özdemir, 2010). Ülkemizde mevcut olan öğretim programlarında ancak Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinde farklı ünitelerde çevre eğitimi ile ilgili konular yer almaktadır. Bu derslerde de çevre eğitimi ya da sürdürülebilirlik konuları ayrı bir ünite olarak verilmemiştir. Bahsedilen derslerde genel hedef; çevreyi tanıma ve anlama, çevreyi temiz tutma, çevre ve insan arasındaki ilişki, çevreden sorumlu olmadır (Tanrıverdi, 2009). Programlarımızda yer alan derslerde çevre eğitimine önem verilmeli ve çevre ile ilgili faaliyetler desteklenmelidir. TÜBİTAK'ın doğa okulları ile ilgili projeleri derslerdeki çevre eğitimi etkinlikleri ile bütünleştirilmelidir. Böylece bugünün küçükleri yarının büyükleri olarak çevre bilincine sahip, kendisinden ve çevresinden sorumlu vatandaşlar olabilirler.

KAYNAKÇA

- Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C. ve Yılmaz, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve bilgileri üzerine bir çalışma. VII. *Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Özetler Kitabı*. (ss.110). (07-09 Eylül 2006). Ankara: Palme Yayıncılık
- Altın, M., Bacanlı, H. ve Yıldız, K. (2002). Biyoloji Öğretmeni Adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları, V. *Ulusal Fen Bilimleri ve Mat. Eğitimi Kongresi*, 16-18 Eylül, Ankara.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Alan Araştırması, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, vol.10, no.1, 105-122
- Ay Selanik, Tuğba (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre Bilinci Kazandırmada Medya Ürünlerinden Yararlanmaya İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), s.76-93.
- Bradley, J. C., Waliczek, T. M. and Zajicek, J. M. (1999). The Relationship Between Environmental Knowledge and Environmental Attitude of High School Students, *Journal of Environmental Education*, 30(3):17-21.
- Dalelo, A. (2009). Efforts to empower teachers to Ethiopia to address local environmental problems: achievements and limitations. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 18(3), 221-226

- Daştan, H. (1999). Çevre Koruma Bilinci ve Duyarlılığının Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Daştan, T. (2007). Türkiye'deki çevre sorunlarına karşı biyoloji öğretmenlerinin bakış açılarının değerlendirilmesi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Davis, J. (1998). Young children, environmental education, and the future. *Early Childhood Education Journal*, 26(2), 117-123.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre Eğitiminin Türkiye'deki Coğrafya Programları İçerisindeki Yeri ve Çevre Eğitimine Yönelik Yeni Yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), s. 207-222.
- Erökten, S. (2006). Kimya Eğitiminde "Yeşil Kimya" Konusunun Öğretimi ile ilgili Çeşitli Değerlendirmeler (Yayınlanmamış Doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Esa, N. (2010). Environmental knowledge, attitude and practise of student teachers. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 19(1), 39-50
- Farmer, J., Knapp, D. and Benton, G. M. (2007). An Elementary School Environmental Education Field Trip: Long-Term Effects on Ecological and Environmental Knowledge and Attitude Development. *The Journal of Environmental Education*, 38(3), 33-42
- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. ve Özden, M. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları, *İlköğretim Online*, 6(3), 452-468.
- Gülay, H. ve Öznacar, M. D. (2010). *Okulöncesi Dönem Çocukları İçin Çevre Eğitimi Etkinlikleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir Gelişim İçin Okulöncesi Dönemde Çevre Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Hsu, S. J. (2004). The effects of an environmental education program on responsible environmental behavior and associated environmental literacy variables in Taiwanese college students. *The Journal of Environmental Education*, 35(2): 37-48.
- Hungerford, R. H. & Peyton, R. B. (1976). *Teaching environmental education*. Portland, ME: J. Weston Walch. In Hsu, Shih-Jang. (2004). The effects of an environmental education program on responsible environmental behavior and associated environmental literacy variables in Taiwanese college students. *The Journal of Environmental Education*, 35(2): 37-48
- Karataş, A. (2011). Çevre Bilincinin Geliştirilmesinde Doğa Tarihi Müzeleri'nin Rolü. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı:27. Kasım-Aralık.
- Kızıroğlu, İ. (2000). Türk Eğitim Sisteminde Çevre Eğitimi ve Karşılaşılan Sorunlar, *V. Uluslararası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu: Çevre Eğitimi*, 1-2 Kasım 2000, Ankara.
- Külköylüoğlu, O. (2000). Çevre Eğitiminde Yapısal Unsurlar ve Amaçlar Üniversitelerin Eğitimde Önemi, *V. Uluslar Arası Ekoloji ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, Ankara.
- Özdemir, O. (2010). Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelerine Yönelik Algı Ve Davranışlarına Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 27, s. 125-138.
- Özer, U. (1991). "Çevre Eğitimi", *Türkiye'de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu Kitabı*, 21-22, İstanbul.
- Pooley, J.A. and O'Connor, M. (2000). Environmental Education and Attitudes. *Environment and Behavior*, 32 (5): 711-724.
- Roth, C. E. (1992). *Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s*. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education.
- Seçgin, F., Yalvaç, G. ve Çetin, T. (2010). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları, *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13 November, Antalya

- Soran, H., Morgil, İ., Yücel, S., Atav, E. ve Işık, S. (2000). "Biyoloji Öğrencilerinin Çevre Konularına Olan İlgilerinin Araştırılması ve Kimya Öğrencileri ile Karşılaştırılması", *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 128-139.
- Şimşekli, Y. (2001). Bursa'da "Uygulamalı Çevre Eğitimi" Projesine Seçilen Okullarda Yapılan Etkinliklerin Okul Yöneticisi ve Görevli öğretmenlerin Katkısı yönünden Değerlendirilmesi, *U.Ü. Eğ. Fak. Dergisi*, cilt: XIV, sayı: 1, 73-84.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı, *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVII (1), 2004, 83-92
- Şimşekli, Y. (2010). The Original Activites for Environmental Education and Their Effects on Students (A Case Study in Bursa), *İlköğretim Online*, 9(2), 552-560.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi, *Eğitim ve Bilim*, vol.34, no. 151, 89-103
- Tuncer, G., Sungur, S., Tekkaya, C. ve Ertepinar, H. (2004), "Environmental Attitudes of the 6th Grade Students from Rural and Urban Areas : A Case Study for Ankara", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 167-175.
- Uluçınar Sağır, Ş., Aslan, O. ve Cansaran A. (2008). İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevre Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *İlköğretim Online*, 7(2), 496-511.
- UNESCO (1980). Environmental education in the light of the Tbilisi conference. In Hsu, Shih-Jang. (2004). The effects of an environmental education program on responsible environmental behavior and associated environmental literacy variables in Taiwanese college students. *The Journal of Environmental Education*, 35(2): 37-48.
- Uzun, N. ve Sağlam, N. (2006). Ortaöğretim Öğrencileri İçin Çevresel Tutum Ölçeği Geliştirme ve Geçerliliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 240-250
- Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999), "Unesco-Unep Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye'de Ortaöğretim Çevre Eğitimi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16-17, 142-154
- Vaughan, C., Gack, J., Solorazano, H. & Ray, R. (2003). The effect on environmental education on schoolchildren, their parents, and community members: a study of intergenerational and intercommunity learning. *The Journal of Environmental Education*. 34(3), 12-21
- Yılmaz, O., Boone, W. & Andersen, H. O. (2004). Views of elementary and middle school Turkish students toward environmental issues. *International Journal of Science Education*. 26(12): 1527-1546

Introduction

The environment is a medium that humans and other living beings mutually interact and maintain all biological, chemical, social, economical, and cultural activities (Daştan, 1999). The environment, necessary for living beings to survive, destruction has been dramatically increasing with the consumption of natural resources because of rapid industrialization, increase in waste products, and insensible damaging human behavior. Nowadays, though, environmental problems have reached dangerous levels for living beings. Environmental problems are mainly caused by irresponsible human behavior (Bradley, Waliczek, and Zajicek, 1999). Individuals with negative attitude towards the environment will endanger

the environment; hence it is compulsory to educate individuals on the environment and alter their habits to make them adopt positive behaviors (Uzun and Sağlam, 2006). The change in individual behavior can be implemented by environmental education (Özer, 1991; Soran, Morgil, Yücel, Atay and Işık, 2000; Altın, Bacanlı and Yıldız, 2002; Vaughan, Gack, Solorazano and Ray, 2003). Environmental awareness embedded in environmental education will help solve most environmental problems (Karataş, 2011). Environmental awareness will increase and a habitable environment continuation will be ensured with environmental education (Hungerford and Peyton, 1976; Roth, 1992; UNESCO, 1980; Hsu, 2004). Environmental

education is an interdisciplinary field that aims to increase information and awareness in individuals about the natural or artificial environment (Gülay and Önder, 2011; Gülay and Öznacar, 2010). Environmental education has a major role in taking the increasing environmental problems under control and solving them, and raising environmentally conscious individuals. As children of today will be the grownups of the future it is utmost important to give environmental education in elementary school level.

In the literature there are numerous studies on environmental awareness from different perspectives. However, there are no studies on students' disposition from different regions. Hence, the current study aims to investigate whether there are differences in environment awareness levels of 8th graders among different regions.

Methodology

The universe of the study is elementary level 8th grade students. The sample consists of a total of 345 8th grade students in elementary schools from 7 regions during the 2013-14 academic year. 55 participants from Aegean Region (Denizli), 39 participants from Central Anatolian Region (Konya), 48 participants from Southeast Anatolian Region (Mardin), 50 participants from Black Sea Region (Ordu), 50 participants from Marmara Region (İstanbul), 51 participants from Eastern Anatolian Region (Bingöl), 52 participants from Mediterranean Region (Antalya) participated in the study. In order to determine the elementary school students' environmental awareness levels "Çevre Bilinci Ölçeği" (Environmental Awareness Scale) a likert-scale type instrument developed by Erökten (2006) was used. The Cronbach's alpha reliability coefficient value was estimated as $\alpha = 0,845$. In the analysis of the scale descriptive statistics and one-way analysis of variance (ANOVA) were computed.

Findings and Discussion

Firstly, the personal information of the students were assessed. 75,7% of the students have 4 siblings the most, 91,3% of the students' fathers have a job, 80,1% of the student fathers' monthly income is below 1500, 92,2% of the students' mothers do not work and

do not have an income. This data shows that the students are not very different from each other based on personal information they provided. According to the statistical analyses done, the environmental awareness levels depending on the regions are as follows: Aegean Region has the highest percentage value. Then respectively Central Anatolian Region, Eastern Anatolian Region, Southeast Anatolian Region, and lastly Marmara Region follow. The cause of the lowest percentage score in Marmara Region might be because none of the students are originally from İstanbul, but from families who immigrated to İstanbul. Moreover, cultural differences in the Aegean Region, westernmost part of the country, might be the cause of the high scores. The analysis of the Environmental Awareness Scale's answers indicate that most of the participants answers weighed on "always" and "sometimes". However, most of the percentage values were below 50%. A one-way variance analysis (ANOVA) was computed to determine whether there were differences among the students who live in different regions. The analysis results indicated that there are no statistically significant differences among regions ($F_{(6-338)} = 1,226, p > 0,05$). In other words, there is no difference in students' environmental awareness levels depending on the region. One reason that no statistically significant changes were found in the ANOVA could be caused by the low percentage scores. In this case, it could be said that students have positive attitudes toward the environment but do not have adequate awareness. In the classes that are in the curriculum and programs environmental education should be emphasized and activities related to the environment should be supported. TÜBİTAK's projects on nature schools should be integrated with environmental education activities in classes. Thus, the children of today as grownups of the future will be environmentally aware and responsible citizens.